

Universitatea „Lucian Blaga“ din Sibiu, Facultatea de Litere și Arte
 ”Lucian Blaga” University of Sibiu, Faculty of Letters and Arts

Dragostea la vorbitor

Love in the prison's visiting room.
 Václav Havel, *Letters to Olga*

Letters to Olga, Václav Havel's epistolary during his stay in prison from June 1979 to September 1982, offers a more complete image on the writer's literary work and biography. The letters are an extremely eloquent document concerning the Czechoslovak communist regime, mostly because of what it is not told through them, but one may understand in-between their lines. Subject to successive verifications, always arriving with delays to the addressee, refused whenever the topics approached were not the approved ones, these letters give the imprisoned the illusion of freedom and of socialization with the people outside. We are therefore introduced to a profoundly humane Václav Havel, confronted with fears he tries to dissemble underneath the austere image of a homemaker, a lover preoccupied by the well-being and the domestic comfort of his lady, developing a dissimulatory householder thoroughness and inciting sessions of intellect training and exploring of the self.

Keywords: Vaclav Havel, Olga Havlova, epistolary, anticommunism, communist prison.

Institution's address: Bd-ul.Victoriei, nr. 5-7, Sibiu, 550024, România, tel: +40-(269) 21.55.56,
 fax: +40-(269) 21.27.07, e-mail: litere@ulbsibiu.ro, web: <http://litere.ulbsibiu.ro>

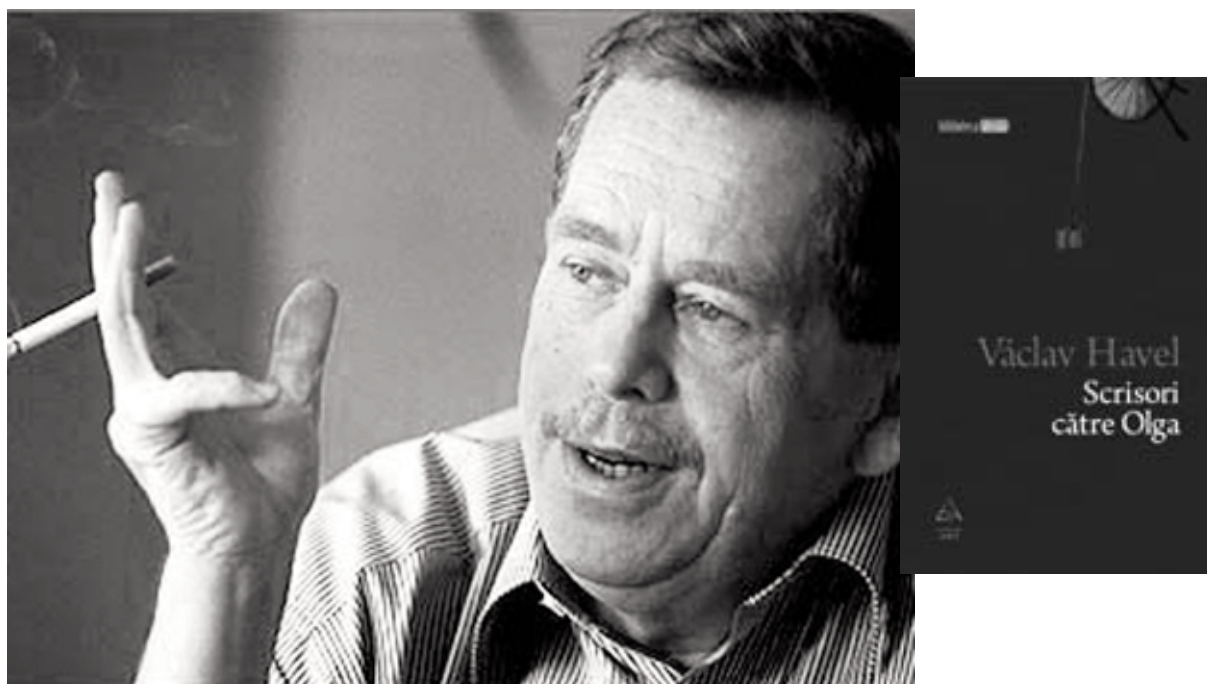
Personal e-mail: dragosvarga@yahoo.com

Sarabanda disidenților de ocazie ce se perindă an de an, în preajma sărbătorilor de iarnă, pe la posturile românești de televiziune, rememorând mărețe fapte de vitejie din perioada iluzoriei revoluții decembriste, nu îmi mai provoacă demult greață. E mai simplu să nu-i mai urmărești, răspunsurile oricum vor mai întârzia mult și bine, securiștii vor justifica în continuare acțiunile lor ca ținând de interesul național, patriotice care va să zică, românii se vor mai amăgi o perioadă că „proaspătul” ales președinte în zilele acelea, zâmbitor și binevoitor, a fost cu adevărat vestitorul și întemeietorul unei lumi noi. A Brave New World! Nu a fost să fie și, dacă azi contemplăm uluiți aceleași vechi și triste figuri, reduplicate chiar și în imaginea celor mai tineri, e și din cauza acestui altoi comunist cu chip uman și democrat.

Schimbarea la față s-a produs însă în Cehia, unde un disident autentic, destul de greu încercat prin închisorile comuniste, intelectual în toată puterea cuvântului, aureolat de distincții academice și premii literare, printre care și un Nobel, a reușit să convingă populația Cehoslovaciei, în calitate de candidat al Forumului Civic, că alegerea lui ar însemna intrarea într-o nouă zodie. În această calitate va organiza, câteva luni mai târziu, în iulie 1990, primele alegeri libere din

Cehoslovacia, iar în 1993 va deveni primul președinte al Republicii Cehie independente, fiind reales încă o dată în 1998. O reputație câștigată prin valoare și o existență demnă, nepervertită, dar și un popor capabil a-l recunoaște ca atare, acestea par a fi ingredientele unei democrații sănătoase. O lectură din Václav Havel are astfel, în contextul românesc mai sus amintit, de mahmureală continuă, efectul unui decoct matinal. Taie greață, lehamitea, detoxifică și, chiar dacă sub nas ai tot „săniuța” autohtonă, ficatul e mai liniștit, nu e încă totul pierdut.

Traducerea în română a aproximativ jumătate din cele 144 de scrisori (selectate de regretatul Jean Grosu) adresate, din închisoare, de Havel soției sale, Olga, reprezintă, pentru publicul românesc, un eveniment editorial din mai multe de vedere. În primul rând, *Scrisorile către Olga* oferă o imagine de ansamblu mai elocventă asupra scriitorului Václav Havel și asupra preocupărilor sale literar-dramatice, inclusiv în detenția prelungită. În al doilea rând, ele sunt un document deloc de neglijat în configurarea tușelor unui regim opresiv, mai ales prin ceea ce nu este scris în ele, dar se poate desluși printre rânduri. Supuse verificărilor succesive, ajungând întotdeauna cu întârzieri la destinatar, refuzate atunci când temele abordate nu erau cele permise, scrisorile acestea sunt cele care îi dau încarceratului iluzia unei libertăți și a socializării cu cei de afară.

Paradoxal, deși avem a face cu un gen ce presupune o anume spontaneitate și, evident, deplină autenticitate, scrisorile acestora carcerale sunt supuse unui alt cod, tematic, impus de supraveghetori: „După cum ai înțeles din ultimele două scrisori, nu îți mai pot scrie așa cum o făceam la Ruzyně. Trebuie să mă rezum în principal la probleme de familie, nu am voie să discut despre propriile mele idei (...) Ofițerul de caz mi-a comunicat că am voie să-ți scriu că...” Traseul scrisorilor este atât de alambicat și de nesigur, încât expeditorul nu are niciodată garanția că scrisoarea anterioară a ajuns la destinatar. Astfel că, invariabil, epistolierul face întâi un rezumat al scrisorii anterioare, în eventualitatea în care aceasta nu își găsisse destinatarul, netrecând de hopul cenzurii carcerale, după care își urmează șirul gândurilor după un plan temeinic: reflecții asupra propriei persoane, o autoanaliză aproape clinică, îndrumări oferite Olgăi pentru o mai bună gospodărire a proprietăților (schimburi de locuință, sfaturi privind casa de vară de la Hrádeček, sfaturi referitoare la preocupările soției, liste cu necesarul de obiecte, hrană, țigări, cărți etc., însoțite de sugestii asupra felului în care ar trebui organizat pachetul, felul ambalajului etc.), nelăsând nimic la voia întâmplării. Vašek (cum semnează epistolierul) este, în mod cert, un supraviețuitor și, probabil că meticulozitatea cu care își organizează timpul, gândurile, scrisorile îi va fi fost benefică. Lasă impresia că nimic nu-l poate atinge și că, întrucâtva, își acceptă soarta, deși are momente de epuizare: kafkiană și situația, și personajul. Imediat după încheierea procesului și anunțarea sentinței definitive, își reprimă o reacție de frustrare, mimând optimismul: „E marți seara și tocmai m-am întors de la

judecată în calitate de condamnat. Aș vrea să-ți scriu atât de multe despre sentimentele, despre trăirile și gândurile mele din timpul procesului, dar sunt de-a dreptul epuizat și săturat – și nici nu știu despre ce am voie să-ți scriu. Vreau să-mi fac ordine în gânduri și poate data viitoare îți voi scrie mai mult. Deocamdată nu-ți pot spune decât că sunt într-o dispoziție bună, mă bucur că s-a terminat și nu mă gândesc să mă sinucid. S-ar putea ca mai târziu să fiu deprimat, dar nu cred. Data viitoare o să-ți scriu despre consecințele pe care le are această sentință asupra noastră – despre cum ar trebui să trăiești cât nu sunt acolo” (scrisoare din 13 noiembrie 1979)¹. Sub semnul acestui „nu știu ce am voie să-ți scriu” sunt redactate majoritatea scrisorilor. Ele sunt, în fond, tot atâtea exerciții de reprimare, făcând parte din ceea ce inclusiv viitorul președinte avea să numească „marea școală a autocontrolului”: „Trebuie să-mi creez o nouă concepție asupra timpului și, în cele din urmă, asupra vieții”², „scriu despre asta pentru că învăț să mă obișnuiesc cu această nouă situație, iar una dintre sarcinile pe care vreau să le îndeplinesc în decursul acestei lungi șederi în închisoare este să „îmi consolidez sinele”³. În lipsa unor reacții umorale, de deznădejde, de zbulcium, de revoltă, nepermise de către supraveghetori, scrisorile suscită interes, după cum subliniam mai sus, în special prin ceea ce nu se spune în ele.

Filtrată de ochiul atent al cenzorilor, corespondența lui Havel, oferă imaginea unei închisori aproape digerabile, program de muncă, program de citit, program de vizite, mese de sărbători, descrise în detaliu, bolile par și ele mici deranjuri, deși deținutul

mărturisește că slăbește în urma unei răceli, probabil mai grave decât o mărturisește, trece printr-o operație de hemoroizi, îndeajuns de săcâitoare, ca și durerile premergătoare și postoperatorii, încât să-i dedice mai mult timp. În plus, aceștia fac parte din lista de subiecte acceptate. Cam ce concluzie ar trebui trasă dintr-o scrisoare în care, după enumerarea problemelor de sănătate, după ce amintește de epuizarea fizică, de o anumită inadaptare la noul regim carceral, deținutul fandează, evitând ochiul cenzorului și încercând să-i înșele vigilența. Pasajele cu pricina nu rimează deloc cu conținutul scrisorii, parând a fi lipite de o altă mână. E interesant de urmărit modul alternativ de concepere a unei astfel de scrisori pe modelul „e rău aici, dar totuși e bine”: „lucrez la uzinele siderurgice (...) am mari îndoieli că voi fi în stare să-mi îndeplinesc norma. Totuși, încă sunt de părere că mi se va obișnui și corpul cu asta și nu o să mai fiu atât de obosit (...) Este o experiență fantastică și pericolul de deformare psihică pe care o poate cauza izolarea prelungită, chiar este, cred eu, tot mai îndepărtat (...) Mănânc mai mult ca niciodată, dar se pare că slăbesc tot mai tare (...) În altă ordine de idei, trebuie să spun că, deși sunt tot felul de oameni, se poartă minunat cu noi și încercă să ne ajute. Din acest punct de vedere, nu am cum să mă plâng. Din contra, am fost surprins și emoționat de această primire”⁴.

Ceea ce nu reușește aproape în nici un moment autorul în aceste scrisori din „subterană” este să construiască premisele unui epistolar erotic. În virtutea „autocontrolului” pe care și-l impune, scriitorul nu se lasă prins decât arareori de patosul destinuirilor confesiv-erotice sau al efuziunilor de orice fel, chiar dacă, în fond, destinatarul scrisorilor este cea care-i stă alături în toată această perioadă și, mai apoi, până la moartea ei, în 1996. O relație îndelung încercată și consolidată și în focurile luptelor politice care pare a avea mai degrabă caracterul unui parteneriat de durată, bazat pe încredere și împărtășirea unor idealuri comune, renunțând, cel puțin în scrisori, la carcasa sentimentaloidă. Olga, pe care Havel o cunoscuse în 1956 și cu care se căsătorise în 1964, participase alături de el la toate evenimentele majore din viața acestuia și, nu o dată, viitorul președinte se referă la ea ca la cel mai important suport al său în anii disidenței, ai detenției și ai primelor mandate prezidențiale. Prezența ei îi este indispensabilă, atât ca cititor al scrisorilor, cât și în calitate de liant al său cu exteriorul. Rarele momente de efuziune ale încarceratului o plasează inevitabil în aceeași postură, de lector, ideal, înțelegător și cooperant; un mic îndrumar pentru uzul parteneriei de viață, scris cu majuscule, îi este oferit Olgăi încă din primele epistole trimise imediat după aflarea sentinței: „Fii calmă, liniștită, veselă, harnică, sociabilă, amabilă cu toți, optimistă, ai grijă de tine, îmbracă-te frumos. Spune doar lucruri inteligente. Nu amâna obligațiile

neplăcute. Citește cu atenție scrisorile mele și încearcă să îndeplinești sarcinile pe care ți le trazes. Fii curajoasă, dar prudentă. Prețuiește-mă, fie-ți milă de mine, dar nu într-atât încât să te întristezi. Nu-ți pierde speranța și iubește-mă!”⁵. Un strigăt de ajutor sub masca unei detașări asumate pe tot parcursul epistolarului; „citește cu atenție scrisorile” și „scrie-mi și tu” sunt leit-motivele scrisorilor. Posibilitatea pierderii contactului cu lumea de afară îl face pe deținut să devină deseori iritat, chiar răutăcios. Reacțiile feministelor privitoare la unele remarci malițioase sunt, în orice caz, exagerate. Iritarea capătă accente malițioase pe măsură ce trec săptămânile, iar deținutul începe a resimți tot mai acut efectele claustrării. Paternal și sapiențial la început („Scrie-mi și vei vedea că și tu te vei simți mai aproape de mine”), Vašek devine încet-încet presant cu insistențele, ironic uneori la adresa lipsei de apetit epistolar al parteneriei, fals rugător alteori sau muștrând-o voalat pentru întrebările lăsate fără răspuns: „Cred că, mult timp de acum înainte, voi fi mai dependent ca niciodată de scrisorile tale. Nu ai cum să eviți asta; va trebui să îți depășești oroarea și să-mi scrii scrisori lungi și dese. Mă interesează totul. Dacă nu știi ce să scrii, uită-te prin scrisorile pe care ți le-am trimis de la Ruzyně, unde vei găsi o groază de întrebări (la care încă nu ai răspuns) și alte subiecte în legătură cu care vreau să aflu părerea ta”⁶; mai târziu, tonul e extrem de acid: „Îți transmit sărutări și sunt fericit că te am – exact așa cum ești – adică cu toate defectele tale, chiar și cu concizia ta atunci când vine vorba de scris scrisori (deși e un defect pe care al trebui să-l corectezi. P.S. Sunt bucuros că te preocupă problemele legate de locuință și că îți funcționează telefonul”⁷ și exemplele ar putea continua.

Volumul de scrisori ne prezintă așadar un Václav Havel profund uman, asaltat de temeri pe care încearcă să le mascheze sub o austeră imagine de gospodar, de îndrăgostit preocupat de bunăstarea și confortul casnic al iubitei, dezvoltând, în același scop disimulator, cu aceeași temeinicie gospodărească, incitante sesiuni de antrenare a intelectului și explorare a sinelui. Printre rândurile epistolarului, îl regăsim însă, febril, revoltat, pe disidentul anticomunist, pe semnatarul Cartei 77, pe unul dintre liderii Revoluției de Catifea.

Note:

1. Václav Havel, *Scrisori către Olga*, selecție de Jean Grosu, traducere și note de Mădălina Țurcanu și Laura Cruceru, Editura ART, București, 2009, p. 36;

2. *Ibidem*, p.43;

3. *Ibidem*, p. 45;

4. *Ibidem*, p. 84-85;

5. *Ibidem*, p. 56;

6. *Ibidem*, p.80;

7. *Ibidem*, p. 85.